

Itä- ja Pohjois-Suomen kannanotto Euroopan komission aloitteeseen *Right to Stay* -strategiasta

Euroopan komission aloite *Right to Stay* -strategiasta on tärkeä askel monien eurooppalaisten alueiden demografisten ja rakenteellisten haasteiden huomioimisessa. Alueiden ja paikkojen tarpeiden ja vahvuuksien painottaminen alue- ja rakennepolitiikan toteuttamisessa on oikea strateginen valinta eriytyvän kehityksen ongelmien voittamiseksi. Korostamalla, että ihmisillä tulisi olla mahdollisuus elää, työskennellä ja rakentaa tulevaisuuttaan siellä, missä he itse valitsevat, aloite vahvistaa alueellisen kilpailukykyä, koheesion ja resilienssin merkitystä.

Itä- ja Pohjois-Suomen tarjoama **elinvoima, alueellinen kilpailukyky, osaaminen ja kestävä kasvu ovat Suomen ja koko EU:n kokonaisturvallisuuden välttämättömiä edellytyksiä**. Itä- ja Pohjois-Suomi tuottaa merkittävän osan EU:n **raaka-aineista ja puhtaasta energiasta**. Alueella on useita EU:n merkittäviksi strategisiksi hankkeiksi (IPCEI) luokiteltuja puhtaan energian ja raaka-aineiden kärkihankkeita, joilla edistetään EU:n globaalia kilpailukykyä, omavaraisuutta ja huoltovarmuutta.

Samalla alueen erityispiirteet, **kuten pitkät etäisyydet, harva asutus ja väestörakenteen muutos**, luovat rakenteellisia haasteita. OECD:n raportti (2025) nostaa esiin viisi keskeistä pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA) haastattaja:

- Väestö: Väestön ikääntyminen ja väheneminen kuormittavat palveluja ja supistavat veropohjaa.
- Kilpailukyky: Kestävä kasvu edellyttää vahvempaa yrittäjyyttä sekä panostuksia innovaatioihin sekä digitaalisiin ja vihreisiin teknologioihin.
- Infrastruktuuri: Heikot liikenne- ja digitaaliyhteydet rajoittavat sekä taloudellista kehitystä että arjen toimivuutta.
- Vihreä siirtymä: Alue on uusiutuvan energian edelläkävijä, mutta siirtymän on oltava oikeudenmukainen ja sosiaalisesti kestävä. Lisäksi energiainfrastruktuurin on mahdollistettava energiaintensiiviset investoinnit koko alueen laajuisesti.
- Hallinto: Tarvitaan vahvempaa yhteistyötä eri hallintotasojen välillä sekä parempaa tukea pienille toimijoille

Onnistunut *Right to Stay* -strategia edistää olosuhteita, **jotka saavat ihmiset ja yritykset jäämään, palaamaan tai muuttamaan myös syrjäisimmille alueille**. Tämä edellyttää pitkäjänteistä, paikkalähtöistä lähestymistapaa, jossa keskiössä ovat kilpailukyky, koheesiopolitiikka, toimivat yhteydet, osaaminen, innovointi ja kokonaisturvallisuus.

Vetovoimaiset alueet strategian perustana

Right to Stay -strategian onnistumisen kannalta keskeistä on, että alueille luodaan edellytykset olla elinvoimaisia ja houkuttelevia paikkoja elää ja työskennellä. Vetovoima rakentuu elinkeinojen ja erityisesti teollisen kasvun sekä turvallisen elinympäristön ja sujuvan arjen yhdistelmästä. Itä- ja Pohjois-Suomessa tämä tarkoittaa olemassa olevien vahvuuksien, kuten **luonnonvarojen, vihreän siirtymän, bio- ja kiertotalouden, TKI-osaamisen ja kokonaisturvallisuuden**, hyödyntämistä samalla kun OECD-raportin tunnistamiin rakenteellisiin esteisiin puututaan määrätietoisesti.

Pitkän aikavälin kilpailukyky syntyy innovoinnista ja uudistumisesta: korkeamman jalostusarvon tuotannosta sekä **vahvoista innovaatioekosysteemeistä, joita rakennetaan elinkeinoelämän, tutkimuksen ja julkisen sektorin yhteistyössä älykkään erikoistumisen strategian mukaisesti**. Julkisen ja yksityisen sektorin älykkäiden kumppanuuden rinnalla tarvitaan osaamisen kehittämistä sekä tuottavuuden parantamista koko yhteiskunnassa.

Osaaminen, työmarkkinat, väestön uusiutuminen ja infrastukturi

Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat pitävät myönteisenä sitä, että **komissio tunnistaa väestön vähenemisen, nuorten poismuuton ja työvoimapulan** keskeisiksi alueelliseksi haasteiksi. Tehokkaat ratkaisut edellyttävät kuitenkin nykyistä syvempää ymmärrystä paikallisten työmarkkinoiden tarpeista.

Nykyinen väestökehitys heikentää työmarkkinoita, supistaa veropohjaa ja lisää painetta kuntataloudelle. Samalla puhtaan siirtymän investoinnit, korkean jalostusasteen tuotanto ja laadukkaat julkiset palvelut tarvitsevat osaavaa työvoimaa eri aloille ja eri osaamistasoille. Investointien nopea kasvu tekee työvoiman saatavuudesta kriittisen pullonkaulan kasvun toteutumiselle. Lisäksi tarvitaan pitovoimaa, joka syntyy toimivasta arjesta: varhaiskasvatuksesta, sivistys- ja peruspalveluista, kohtuuhintaisesta asumisesta, harrastusmahdollisuuksista ja viihtyisästä elinympäristöstä. **Siksi Right to Stay -strategian tulee vastata laajemmin inhimillisen pääoman menettämisen riskiin, sujuvaan arkeen ja tukea väestön uusiutumista.**

Konkreettisia ratkaisuja vihreän siirtymän kasvavaan työvoimatarpeeseen ja riittävän väestöpohjan turvaamiseen ovat **tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden sekä elinkeinoelämän tiiviimpi yhteistyö, paikalliset osaamisohjelmat sekä toimet, jotka vahvistavat koulutus- ja tutkimustoimintaa siten, että ne sitouttavat nuoria alueelle jo opintojen aikana** sekä houkuttelevat Itä- ja Pohjois-Suomen harvaan asutuille alueille **koulutettua väestöä, kansainvälisiä osaajia ja lisäävät alueellista sosiaalista pääomaa**.

Pienten ja keskisuurten yritysten rooli alueellisen elinvoiman ja innovoinnin vahvistajina on Itä- ja Pohjois-Suomessa keskeinen. Siksi on tärkeää tukea **elinkeinorakenteen uudistumista, pk-yritysten verkottumista teollisiin arvoketjuihin** ja osaamiseen perustuvaa alueellista kasvua, ja koko unionin, myös harvaan asuttujen alueiden, **kilpailukyvyyn vahvistamista** tasapainoisesti.

Toimivat liikenne- ja digitaaliset yhteydet ovat taloudellisen kehityksen ja elinvoimaisten yhteisöjen perusedellytys. Niiden ylläpidon ja kehittämisen riittämättömyys Itä- ja Pohjois-Suomessa ovat eriytyvän kehityksen ja vetovoimahaasteiden keskeisiä aiheuttajia. Itä- ja Pohjois-Suomessa **toimivat ja nopeat laajakaistayhteydet, turvallinen digitaalinen infrastruktuuri, liikenteen sähköistymistä tukeva energiaverkko sekä sujuvat liikenneyhteydet** ovat välttämättömiä elinkeinoelämän kilpailukyvyille ja houkuttelevan elinympäristön ylläpitämiselle työssäkäynnin, liike-elämän, opiskelun, vapaa-ajan sekä varusmiesten matkustusmahdollisuuksien kannalta. Investoinneissa on tärkeää huomioida sekä siviili- että turvallisuustarpeet ja liikenteen kytketyminen kansallisiin ja kansainvälisiin verkostoihin.

Eriytystä huomiota on kiinnitettävä koulutus- ja työmarkkinasegregaation purkamiseen sekä nuorten naisten poismuuttoon Itä- ja Pohjois-Suomesta. Monilla alueilla nuoret naiset muuttavat opintojen ja työmahdollisuuksien perässä kasvukeskuksiin muuta väestöä yleisemmin, mikä heikentää alueiden väestörakennetta, työmarkkinoiden toimivuutta ja pitkän aikavälin elinvoimaa. Taustalla vaikuttavat koulutus- ja työmarkkinoiden sukupuolittuneet rakenteet sekä korkeakoulutus- ja uramahdollisuuksien keskittyminen suuriin kaupunkeihin. Right to Stay -strategian **tulee tukea toimia, joilla laajennetaan koulutusmahdollisuuksia, vahvistetaan korkeasti koulutettujen työpaikkojen syntymistä, edistetään yrittäjyyttä sekä puretaan sukupuolittunutta koulutus- ja työelämäsegregaatiota**. Näin voidaan vahvistaa alueiden pitovoimaa, osaajapohjaa ja väestön uusiutumista.

Koheesiopolitiikka tehokkaiden ratkaisujen pohjana

Koheesiopolitiikka tukee alueiden kehitystä ja varmistaa, etteivät eri alueet jää jälkeen. Se vahvistaa samalla EU:n sisämarkkinoita. Koheesiopolitiikan keinoin voidaan vahvistaa Itä- ja Pohjois-Suomen innovaatioympäristöjä, TKI-kyvykkyyttä, parantaa liikenneyhteyksiä ja tukea paikallisia yhteisöjä. Näin Itä- ja Pohjois-Suomi ei ainoastaan selviydy, vaan rakentaa kasvua: **yrityksiä, investointeja, vientiä, osaamista ja uutta teollisuutta**. Samalla vahvistuvat koko EU:n strateginen omavaraisuus, turvallisuus ja huoltovarmuus.

Itä- ja Pohjois-Suomen toimijat kohtaavat kuitenkin merkittäviä haasteita, kuten väestön vähenemistä, palveluiden heikkenemistä ja kriittisen massan puutetta. Lisäksi monilla pienillä toimijoilla ei ole riittäviä hallinnollisia resursseja monimutkaisten EU-rahoitusjärjestelmien hyödyntämiseen. Aluetoimijoiden kapasiteetti on olennainen tekijä koko aluekehitysjärjestelmän ja alue- ja rakennepolitiikan vaikuttavan toimeenpanon kannalta. **Siksi rahoitusmenettelyjen yksinkertaistaminen ei ole vain tekninen kysymys, vaan myös edellytys yhdenvertaiselle osallistumiselle.**

Rahoitusmenettelyjä tulee yksinkertaistaa erityisesti pienille yrityksille- ja organisaatioille, ja aluekehitystoimien tulee perustua paikalliseen tietoon ja alueiden todellisiin tarpeisiin, ei pelkästään historiallisiin tai yleisiin tilastoihin. NSPA-alueet ovat osallistuneet esimerkiksi OECD:n NSPA-tutkimukseen ja Granular-hankkeeseen, joiden tavoitteena on kehittää parempia tietoaaineistoja ja työkaluja maaseutualueiden monimuotoisuuden tunnistamiseksi sekä tietopohjaisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat korostavat myös, että seuraavassa monivuotisessa rahoituskehityksessä (MFF) on turvattava pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA) rahoitus sekä esittävät 0,5 miljardin euron kohdentamista NSPA-erityisrahoitukseen. Samalla näiden alueiden erityispiirteet ja pysyvät rakenteelliset haasteet tulee huomioida täysimääräisesti, jotta näiden alueiden potentiaali saadaan käyttöön ja ne pystyvät osaltaan toteuttamaan sekä kansallisia että EU:n strategisia tavoitteita.

Johtopäätökset

Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat pitävät myönteisenä komission *Right to Stay* -strategiaa ja pyrkimystä vähentää alueellisia eroja. *Right to Stay* -strategia kytkeytyy kilpailukykyyn, resilienssiin, turvallisuuteen ja koheesiopolitiikkaan. Elinvoimainen ja kilpailukykyinen Itä- ja Pohjois-Suomi on myös resilientti ja turvallinen – ja se on koko Euroopan etu. Onnistuneen strategian on:

- vahvistettava vetovoimaisia elinolosuhteita ja palvelujen saatavuutta
- kyettävä luomaan toimivia ekosysteemejä, joilla voidaan vahvistaa investointien tueksi osaamisen saatavuutta, koulutuspolkuja ja työvoiman liikkuvuutta
- tunnistettava positiivisen rakennemuutoksen alueet ja varmistettava, että investointivetoisen kasvun ja väestökehityksen haasteisiin vastataan samanaikaisesti.
- tuettava väestöllistä vetovoimaa, osaamista ja työvoiman uusiutumista
- parannettava yhteyksiä ja alueellista kilpailukykyä
- rakennettava koheesiopolitiikan, monitasoisen hallinnon ja paikkalähtöisen kehityksen varaan